

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1869-1870.

Verslag der bijeenkomst van den 9den December 1869.

De Voorzitter, de heer STORM VAN 's GRAVESANDE, opent de vergadering en verzoekt den leden om in plaats van den heer HOOGENBOOM, die in de vorige vergadering tot lid van het Bestuur is benoemd, een nieuw lid te benoemen voor de Commissie, bedoeld in art. 28 van het Reglement.

Bij de stemming, waaraan 55 leden deelnemen, worden uitgebracht op de heeren DE GEER 28, JEEKEL en VAN WILLES ieder 6, MAC LEOD 4, VAN DER SCHRIECK en HIJMANS ieder 3, BUNNIK 2 stemmen en HAITINK 1 stem, terwijl 2 blanco-biljetten in de bus worden gevonden; zoodat de heer DE GEER de volstreckte meerderheid van stemmen verkregen hebbende, benoemd is.

Aan de orde is de behandeling der volgende punten, die door den heer STIELTJES ingeleid worden:

1°. *Verdeeling van arbeid* is de grondslag, waarop de inrichting der staande legers rust. In hoeverre werkt thans nog dat beginsel vóór- en nadeelig op de inrichting der krijgsmacht gedurende lange jaren van vrede?

2°. Hoe kan, behoudens dit beginsel, de aansluiting van het eigenlijke staande leger aan eene volkswapening verkregen worden, en het nadeel weggenomen, dat uit te ver gedreven verdeeling van arbeid voortvloeit?

3°. In welke mate kunnen de vrijwillige oefeningen der burgers
1869/70.

in den wapenhandel en in de krijgswetenschappen medewerken tot verhooging der weerbaarheid?

4°. In hoeverre kunnen zij bijdragen tot bezuiniging op de uitgaven voor de verdediging?

De heer STIELTJES zegt kort in zijne uiteenzetting te zullen zijn, ten einde zooveel mogelijk tijd voor de discussie over te laten, en gaat dus dadelijk over tot de behandeling van het eerste punt:

„*Verdeeling van arbeid* is de grondslag, waarop de inrichting der staande legers rust. In hoeverre werkt thans nog dat beginsel vóór- en nadeelig op de inrichting der krijgsmacht gedurende lange jaren van vrede?”

ADAM SMITH toont in zijn bekend werk over den rijkdom der volken, in het hoofdstuk over de oorlogsmacht, aan, dat de staande legers op het beginsel van de verdeeling van arbeid berusten. Ofschoon dat hoofdstuk thans iets van zijne waarde verloren heeft, omdat het omstreeks 1770 of 1780 geschreven werd en dus vóór de oorlogen van de Republiek en het Keizerrijk, waarin de militie-legers zulk eene groote rol gespeeld hebben, komen er toch vele juiste denkbeelden in voor en is onder anderen de geschiedkundige ontwikkeling van de vorming der staande legers niet onbelangrijk.

Bij de onbeschaafde *jagervolken*, (zegt ADAM SMITH), zoo als nog bij de Roodhuiden, was ieder man soldaat, zoodat de geheele gezonde mannelijke bevolking het leger uitmaakte. Hetzelfde blijft nog het geval bij de meer gevorderde *herdervolken*, die door hun aantal eene groote kracht kunnen ontwikkelen, zoo als de Arabieren en Mongolen bij hunne invallen in Europa getoond hebben. Ook de zuiver *landbouwende* bevolkingen kunnen tijdelijk nog groote legers te velde brengen, want na dat de landen bezaaid zijn en vóór dat de oogst behoeft ingezameld te worden, kunnen de mannen tehuis gemist worden, zoodat ongeveer $\frac{1}{5}$ der bevolking de wapenen kan dragen. Bij de oude oorlogen vindt men dan ook doorgaans die verhouding, en het verdient opmerking, dat ook nog bij de heerediensten op Java diezelfde verhouding voorkomt. Naar dien maatstaf zou Nederland 700 000 man op de been kunnen brengen.

Vervolgens wijst ADAM SMITH er op, dat, naarmate de ambachten en de handelsbeweging zich ontwikkelden, de bevolking niet meer voor langen tijd gemist kon worden, zoodat een veel kleiner gedeelte van die bevolking beschikbaar werd om de wapenen te dragen. Dat deel moest nog verder verminderen, naarmate de wapenen omslachtiger en duurder werden. De stokken, pieken en slingers, die een oorspronkelijk volk gebruikt, kan ieder zich aanschaffen; doch dit is niet het geval met de meer samengestelde wapenen. De uitvinding der vuurwapenen valt samen met die verder gedreven verdeeling van den arbeid, waarbij een gedeelte der bevolking soldaat van beroep wordt, geschikt om buiten de grenzen der gemeente of des lands oorlog te voeren. Men behoudt nog wel lokale troepen voor de plaatselijke verdediging, maar men ziet niet meer geheele volken te velde trekken en voor korten tijd hunne woonplaatsen verlaten.

Het is dus letterlijk een beginsel van verdeeling van den arbeid dat de geheele inrichting der staande legers beheerscht, en toen de wapenen meer ingewikkeld werden, werd dat beginsel ook in de legers zelve toegepast, en zag men ze in korpsen lichte en zware infanterie of cavalerie, in korpsen artillerie, korpsen vestingbouwers en nog meer deelen splitsen.

Spreker vestigt er de aandacht op, dat in de dagen toen de staande legers ontstonden (zij werden in de vijftiende eeuw opgericht, en speelden in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw eene groote rol), de oorlogen zeer menigvuldig waren, zoodat die legers gelegenheid hadden zich voortdurend in de krijgskunst als hun ambacht te oefenen. Men behoeft slechts te denken aan onze Republiek, van welke professor BEIJERMAN aangewezen heeft, dat zij, gedurende $\frac{3}{4}$ van haar bestaan van 215 jaren (1579—1794), in oorlogen gewikkeld is geweest: de oorlog met Spanje, met Portugal, met Zweden, met Engeland, met Munster, de tweede Engelsche oorlog, de oorlogen met Frankrijk, enz. De manschappen en officieren der staande legers werden dus geoefend en bleven geoefend in het vak, dat zij gekozen hadden. Zoolang dus de oorlogen veelvuldig waren, heeft die verdeeling van den arbeid goed gewerkt, en geen burgers zouden hebben kunnen doen wat die legers gedaan hebben. Doch er kwam bij ons een keerpunt in 1713; toen begon een tijdperk van vrede,

dat onveranderd bleef voortduren tot 1745. Maar wat was nu het leger, toen in dit laatste jaar de oorlog met Frankrijk uitbrak? Zeer weinig waard. Toen bleek, dat het beginsel, dat goed gewerkt had zoo lang de oorlogen duurden, in tijd van vrede verkeerd had gewerkt. En dit sprak van zelf. Wat zou er van de advocaten worden, wanneer zij nooit gelegenheid hadden om te pleiten? Men zou moeilijk kunnen weten wie de bekwaamste waren. Wat zou er worden van de predikanten, die nooit in de gelegenheid kwamen om te prediken? — Zóó was het leger geworden van 1713 tot 1748, een leger dat nooit den oorlog gemaakt, en waarschijnlijk weinig daarover gedacht had; zonder ooit een oorlog gezien te hebben en daarenboven met slecht beleid van de oorlogszaken in den stadhouderloozen tijd. Alle traditiën van den oorlog waren verdwenen, en vestingen met groote garnizoenen zag men zich overgeven na weinige dagen belegering. Het beginsel dat goed werkte bij de gedurige oorlogen in de 15^e, 16^e en 17^e eeuw, werkte reeds slecht in de 18^e eeuw bij vreedestijd. Dit was alleen daaraan toe te schrijven, dat men zich niet kon oefenen; dat men, zoo lang alles op voet van vrede was, niet de waarde van den tijd kon leeren kennen, waarop het in den oorlog zoozeer aankomt, en dat waarschijnlijk mannen, die geheel vreemd waren aan het leger, aan het hoofd van het leger geplaatst, meer zouden hebben kunnen doen dan zij, die zich (*schijnbaar* althans) daarmee voortdurend hadden onledig gehouden. Een sprekend voorbeeld daarvan is MOREAU, die in 1789 nog advocaat was, in 1793 divisie-generaal en in 1796 en 1797 de tweede generaal van Europa. Verdeeling van den arbeid is dus volkomen goed, maar onder ééne voorwaarde: dat ieder zijn eigen vak bestudeere en in de gelegenheid zij het ook in practijk te brengen; maar dit juist is veelal onmogelijk in tijd van vrede bij kader-legers als het onze.

Het tweede punt: „Hoe kan, behoudens dit beginsel der verdeeling van arbeid, de aansluiting van het eigenlijke staande leger aan eene volkswapening verkregen worden en het nadeel weggenomen, dat uit te ver gedreven verdeeling van arbeid voortvloeit?”

Een lange vreedestijd is het groote nadeel voor de staande legers. Vroeger begreep men, dat men altijd een staand leger noodig had, maar nu wij het geluk hebben gehad lange tijdperken van

vrede te beleven, nu beginnen zich daarvan voor de legers de nadeelen te doen gevoelen. Hoe die nadeelen weg te nemen? Door aansluiting van het staande leger aan de volkswapening; door het leger te verdeelen in twee deelen: door onderscheid te maken tusschen hen die het wapentuig, de vestingen en al wat voor het leger noodig is, *maken*, en hen die de wapenen, door een ander gemaakt, *gebruiken*.

Zoo heeft men bij de artillerie een zeer klein gedeelte noodig dat de kanonnen, affuiten en geweren kan maken, maar een grooter gedeelte behoeft men in den tijd van oorlog, om hetgeen anderen gemaakt hebben te gebruiken. Daardoor is men weder gekomen op het idée om artillerie-schutterij-kompagnien op te richten. Er is meer wetenschappelijke kennis noodig om te weten hoe een geweer samengesteld, dan om te weten hoe het gebruikt moet worden. Wanneer men er zich dus toe bepaalt, om een groot deel der legers slechts te onderrichten in het gebruik der wapens, kan in korten tijd veel geleerd worden, vooral wanneer men te doen heeft met personen uit de burgermaatschappij, die eene goede opleiding hebben genoten.

Evenzoo is het gesteld met de genie. De wetenschap hoe eene vesting *aangelegd* moet worden, is eene geheel andere dan de wetenschap hoe, naar een vastgesteld plan, eene vesting *gebouwd* moet worden. Voor het laatste behoeft men slechts de bestekken te volgen, dat onder de leiding van een civiel-ingenieur geschieden kan, maar om de bestekken voor eene vesting te maken, daarvoor wordt grootere, eene meer speciale studie gevorderd. Wanneer men heeft een klein uitstekend gevormd korps genie-officieren, dan kan men in tijd van oorlog voor het maken der werken civiel-ingenieurs, ook aannemers, die gewend zijn werken te maken, gebruiken.

Men make dus onderscheid tusschen het ontwerpen en maken van hetgeen men in den oorlog noodig heeft en het gebruiken van hetgeen door anderen gemaakt en ontworpen is.

Wat de aansluiting van het volk aan het staande leger op dit oogenblik gemakkelijker maakt, is de betere opleiding, die de jeugd thans kan genieten. Gaat men een dertigtal jaren terug, dan vindt men niet dat groot aantal jongelieden, afkomstig van de polytechnische school, de academiën en de hoogere burgerscho-

len, die in het bezit zijn van eene uitgebreide wis- en natuurkundige kennis, zooals thans het geval is. Daarom zou men thans, zelfs voor de artillerie en genie, spoedig een groot aantal personen bezitten, waarvan men in tijd van oorlog nuttige diensten kan verwachten, wanneer men slechts daarnevens een opzettelijk gevormd korps artillerie- en genie-officieren bezit, dat echter niet uitgebreid behoeft te zijn. Voor de cavalerie en infanterie kan men, met het oog op de tegenwoordige opleiding der jeugd, nog spoediger en gemakkelijker in de behoefte voorzien. Ook bij deze wapens kan men spoedig een groot getal personen verkrijgen, die, onder de leiding van speciaal geoefenden geplaatst, nuttige diensten in de gelederen kunnen bewijzen. Het maakt echter ook hier een groot onderscheid, of men in een luitenant van de militie of der schutterij, die eenige jaren heeft gediend, den man ziet die een peloton, eene kompagnie kan kommandeeren, dan of men in den luitenant uit het leger den toekomstigen bevelhebber over grootere afdelingen ziet.

Nu komt spreker tot het derde punt: „In welke mate kunnen vrijwillige oefeningen der burgers in den wapenhandel en in de krijgswetenschappen medewerken tot de verhooging der weerbaarheid?”

Volgens zijne meening zou men door vrijwillige oefeningen en studie der burgers daartoe kunnen komen, dat het *vaste* korps officieren uit een kleiner aantal dan tegenwoordig bestond, bijvoorbeeld de helft, maar dan ook uit officieren, die het in de volle beteekenis des woords zijn; terwijl eene vereeniging met het Indische leger gelegenheid zou geven om mannen van ondervinding, die in ieder opzicht geschikt zijn, daarin op te nemen. Uit de meer ontwikkelde jongelieden aan de hoogere burgerscholen, de polytechnische school, de academiën, enz. zou dat deel der officieren gevormd kunnen worden, die noodig zijn tot aanvulling. Spreker wijst, om de mogelijkheid der verwezenlijking van dat denkbeeld aan te toonen, op de werking der bataljons linie en schutterijen in de campagne van 1830—1831. Deze laatsten waren aanvankelijk zonder officieren van beroep; toen deed zich het gebrek gevoelen dat er geen kern was van wezenlijke officieren. Toch waren na een half jaar of iets meer, die bataljons te veld bruikbaar; zij zouden het vroeger geweest zijn,

wanneer *alle* bataljons (die der linie zoowel als der schutterij) gedeeltelijk met vast kader, gedeeltelijk met tijdelijke officieren voorzien waren geweest.

Het spreekt van zelf, dat iedere oefening in de krijgswetenschappen de aansluiting aan zulk een stelsel gemakkelijker maakt. Er zijn thans ongeveer 5000 weerbaarheidsmannen, dus berekend tegen 100 per kompagnie, 50 kompagnieën; alzoo levert dat een voorraad op van globaal 50 kapiteins en 150 luitenants. Wel is waar hebben deze officieren geen bepaalde studie van krijgswetenschappen gemaakt, maar wanneer zij zich op de theorie van den oorlog toelleggen, door bijvoorbeeld de omstandige beschrijvingen van veldtochten te lezen, dan gelooft spreker dat zij zeer geschikt kunnen worden, om het kleine korps officieren van beroep aan te vallen. Spreker doet hierbij opmerken, dat het in het tegenwoordige stelsel onmogelijk is om het vereischte getal officieren van beroep uit het leger te trekken; wanneer men in tijd van vrede bijvoorbeeld bepaalt, dat bij eene kompagnie twee luitenants voldoende zijn, waar in tijd van oorlog drie moeten wezen, waar zal men dan op het gegeven oogenblik dien derden officier moeten zoeken? Het tegenwoordige stelsel is dan ook niet vol te houden; voor tijdige aanvulling van het korps officieren moet naar andere middelen omgezien worden; zij kan geschieden met officieren uit de militie en uit de schutterij, die eenige oefening hebben gehad, maar niet de krijgswetenschap tot hun hoofdvak hebben gemaakt. Het groote nadeel van een vredeleger te hebben, heeft de geschiedenis van het jaar 1830 doen uitkomen. Het bestaat namelijk, volgens spreker, daarin, dat de officieren in tijd van vrede niet de functiën uitoefenen, die aan hunnen rang verbonden zijn. Een majoor, die bataljons-kommandant is, heeft in tijd van vrede nauwelijks het bevel over eene kompagnie, en zoo is het met de verdere officieren eveneens; door altijd tegenover zulk een gering aantal manschappen te staan, gaat men te veel in *détails* treden en moet het noodwendig gevolg daarvan zijn, dat een officier, wanneer hij in tijd van oorlog eene groote massa soldaten onder zijne bevelen krijgt, aan kleinigheden, waaraan hij gewend is, blijft hechten. Spreker haalt een voorbeeld daarvan aan uit het jaar 1830. Zijn broeder, een jong officier, die toen in de positie van Sas van Gent met

cenige veldstukken lag, had aan zijne kanonniërs vergund hunne sabels te slijpen; maar eenigen tijd daarna kwam een kapitein, een oud vredes-officier, inspecteeren en gaf zijne verontwaardiging te kennen, toen hij zag dat de sabels aan den buitenkant waren geslepen, want — het model van den sabel was eene *stompe* snede. Dergelijke voorbeelden zouden uit die dagen in grooten getale kunnen aangehaald worden; ze bewijzen dat die traditiën van den dienst in vredetijd oorzaak kunnen wezen dat men *minder dan ieder burger met gezond verstand* weet, wat in tijd van oorlog noodig is.

Spreeker komt tot het vierde punt: „In hoever kunnen zij bijdragen tot bezuiniging op de uitgaven voor de verdediging?”

In de eerste plaats meent hij dat daartoe strekt het minder aantal *vaste* officieren, die daarentegen een grooter kommando hebben, daardoor geschikter voor den oorlog blijven, waardoor men spoediger op voet van oorlog zal kunnen zijn, en in de tweede plaats doordien de tegenwoordige militaire pensioenen, nu ongeveer anderhalf millioen bedragende, van lieverlede tot op de helft zullen gereduceerd kunnen worden. Het spreekt echter van zelf dat dit resultaat eerst na verloop van eenige jaren kan verkregen worden. Bovendien, wanneer het volk zich oefent in het schieten en exerceeren, zooals nu een vijfduizendtal reeds doet, welk getal spreker had gewenscht aanzienlijk grooter te zien, dan kan toch een groot deel der eerste oefening van militiens zeer bekort worden; daardoor worden vele handen niet gedurende een betrekkelijk geruimen tijd aan produktieven arbeid onttrokken. Wat de jongelieden op de school en in vrijwillige korpsen geleerd hebben, zullen zij dan in toepassing kunnen brengen, en daardoor in evenredigheid de verplichte oefeningen verminderd kunnen worden. Dat denkbeeld wordt reeds eenigermate in toepassing gebracht, maar het heeft in de praktijk nog weinig vrucht gedragen; in het laatste jaar zijn er slechts 70 militiens geweest, die ten gevolge van geoefendheid in korteren tijd hun militieplicht hebben vervuld. Het spreekt van zelf, dat hoe meer die vrijwillige oefeningen toenemen, hoe meer voordeel dit ook zal opleveren; want afgescheiden van het verlies, dat door het onttrekken aan den arbeid een langere dienstdtijd aan het nationaal vermogen toebrengt, zal hetgeen op elken militien bij inkrimping van oefen-

ningstijd uitgewonnen kan worden, over het totaal der jaarlijks militieplichtige manschappen een niet onaardige som opleveren. Op die wijze wint men volgens spreker aan twee kanten.

Spreker gelooft dat aanmerkelijke bezuinigingen alleen op deze wijze zullen te verkrijgen zijn, en dat, als men bij het tegenwoordige stelsel blijft, er niet alleen geen bezuinigingen, maar grootere uitgaven te gemoet worden gegaan. Alles toch is zoo krap mogelijk berekend, en de tegenwoordige inrichting van het leger draagt de kiem in zich van eene begroting van 15 à 16 millioen. Alleen door het nieuwe stelsel zou men eene bezuiniging aanvankelijk van 1, later van 2 millioen kunnen verkrijgen. De grootste winst zou nog deze zijn, dat terwijl het ons tegenwoordig ontbreekt aan zelfvertrouwen, en wel in die mate dat men beweert dat wij ons tegen een vijand niet zouden kunnen verdedigen, dat zelfvertrouwen bij de natie zou worden opgewekt, en de moreele invloed daarvan in het buitenland nog nuttiger zou werken dan de bezuinigingen in het binnenland te verkrijgen.

De VOORZITTER opent thans de beraadslaging over het onderwerp der volksweerbaarheid in zijn geheel, dewijl de vier punten, door den heer STIELTJES behandeld, in zoodanig onafscheidelijk verband tot elkander staan, dat zij moeilijk afzonderlijk kunnen worden besproken.

De heer HOOGENBOOM meent dat de vermindering van kosten voor het leger, welke de heer STIELTJES heeft voorgesteld als een gevolg van zijn denkbeeld om een groot gedeelte van het kader der officieren van het leger rechtstreeks uit de burgers te trekken, meer schijnbaar dan wezenlijk zou zijn. De uitgaven voor wapenen, vestingen, geschut, munitieën enz., zouden daardoor toch niet verminderen. Bovendien konden de belastingen *in geld* wel is waar verminderd worden door bezuiniging op de staande legermacht, maar eene belasting *in tijd* zou daarvoor in de plaats treden, en deze juist drukkend zijn voor de burgers, die als officieren het meest in aanmerking zouden komen; die tijd toch is veel meer waard voor hen dan voor de gewone militieën. Spr. erkent ten volle, dat de vrijwillige oefening in den wapenhandel, die men niet genoeg op prijs kan stellen, ten gevolge zal hebben

dat men vele mannen zal krijgen, die met de wapenen kunnen omgaan, maar de officieren van die scherpschutter-korpsen zullen toch altijd moeten worden bijgestaan door officieren van het leger, die hun geheele leven aan de krijgskunde hebben toegewijd. Die burger-officieren kunnen zich toch onmogelijk toeleggen op al de vakken, welke de officier moet kennen en bestudeeren, en dat het noodzakelijk is voor een officier op de hoogte van alles te zijn wat tot zijn vak behoort, zal in het oog vallen als men nagaat het aantal posten, batterijen en fortjes, waar subalterne, zelfs jeugdige officieren als kommandant moeten optreden, en waar geen twee officieren kunnen ingedeeld worden — voor de artillerie zelfs niet eens overal één — zoodat zij dadelijk met al de bijzonderheden van de verdediging bekend moeten zijn, en zelfstandig moeten kunnen handelen. Al heeft men nog zooveel vaderlandsliefde, moed en beleid, de kennis mag niet geheel ontbreken; er zijn eene menigte gevallen, welke men in vreedetijd niet kan voorzien, en men moet voortdurend op de hoogte blijven van hetgeen in andere landen in tijden van oorlog is geschied, om in voorkomende gevallen te kunnen handelen, wanneer men daartoe op zijne beurt geroepen wordt. Het is waar, in vreedetijd komt men niet in het vuur, maar bij de tegenwoordige wijze van oorlogen kan men toch zelfs staande den oorlog op de hoogte zijn van vele zaken, en vindt men naderhand alle gegevens om te kunnen nagaan wat elders in den oorlog is voorgevallen. Practijk doet men niet op, maar wel beleid, en spreker gelooft dat de officier daaraan waarde moet hechten. Men leert de gebreken kennen die zich hier en daar hebben voorgedaan, en de middelen die de partijen tegen elkander hebben aangewend. De oefening in vreedetijd is dus niet zoo gering, zegt spreker, als de heer STIELTJES dat deed voorkomen. Zijne vergelijking met 1830 gaat niet op, want toen werd van de officieren minder gevergd dan thans, en men heeft al den tijd gehad zich op de hoogte te stellen vóór men in het vuur kwam.

Men kan dus van die officieren uit de burgerij niet voor alle wapens zooveel verwachten, dat men hierop het vaste kader kan verminderen. Dat evenwel de scherpschutter-korpsen veel kunnen bijdragen tot eene volkswapening, gelooft spreker dat zeker is. Hij gelooft met den heer STIELTJES dat dit vooral zal gebeuren, wanneer op de scholen meer militaire oefeningen zullen gehouden

worden en wanneer de militiens, naar hunne haardsteden teruggekeerd, tot de scherpschutters-vereenigingen toetreden, om het geleerde te onderhouden en zóó goed te maken wat zij in dienst-tijd te kort komen. Men zou ook daartoe kunnen medewerken door al degenen die in de loting vallen, *zelf* te doen dienen. Dan zou de deelneming aan de scherpschutters-vereenigingen grooter worden, omdat iedereen in het geval zou kunnen komen, om de wapenen in het leger te dragen en zich met het oog daarop vooruit zou oefenen, dus ook zij die naderhand vrij loten.

Het is eene bekende zaak, dat de tegenwoordige oorlogen zoo snel gevoerd worden, dat de vijand bijna op hetzelfde oogenblik als hij den oorlog verklaart, over de grenzen kan trekken, en dan is de eerste vraag, in hoever men kan rekenen dat al die burgers niet alleen naar de bedreigde punten zullen trekken, maar zich bij een korps zullen aanmelden, om daarmede naar de plaats te gaan waar zij moeten zijn. Men kan daar veel meer op rekenen met een staand leger, aangevuld door militie, dus met een vast kader, dan met een leger uitsluitend uit burgers bestaande, omdat men aan deze laatsten toch altijd eenigen tijd zal moeten laten, om hunne zaken te regelen. Is dit laatste niet het geval, — is de burger, die de betrekking van militie-officier aanneemt, niet zeker dat hij order op zijne zaken kan stellen alvorens de zaken van het vaderland te gaan behartigen, dan geloof ik dat er niet veel liefhebbers zullen zijn.

Met betrekking tot de scherpschutters is er nog een tweede punt, namelijk dat men bij snelle oorlogen geen tijd heeft om de vrijwilligers te oefenen. Kunnen dus die vereenigingen menschen leveren, geschikt om dadelijk in de gelederen dienst te doen, dan zullen zij aan het land een der grootste diensten bewijzen, een dienst dien het vaderland en het leger niet te hoog kunnen waardeeren.

Een derde voordeel dat de scherpschutters-vereenigingen geven, is, dat men den militiedienst kan uitbreiden, grootere lichtingen nemen, zonder den dienst meer bezwarend voor de burgerij te maken en zonder grooter budget, omdat men geoefende militiens krijgt die slechts zéér kort onder de wapenen behoeven te blijven en dan weder door anderen kunnen worden aangevuld. Door de meerdere militiens, die men heeft, bezit men ook weder meer

zekerheid een voldoende aantal troepen aan de grenzen te zullen hebben; want het geval kan zich voordoen dat Drenthe, Overijssel en een gedeelte van Gelderland zoo spoedig door den vijand bezet worden, dat men daar geen militie of schutterij uit kan krijgen; want men heeft dan grootere contingenten in den omtrek der linie, en men behoeft ook niet dadelijk tot de zich aanbiedende vrijwilligers over te gaan.

Spreker komt dus tot de slotsom, vooreerst dat niet in zuiveren zin bezuiniging zal worden verkregen, omdat men wel minder belasting *in geld*, maar meer belasting *in tijd* zal betalen; en ten andere, dat men niet zoo dadelijk over een voldoende leger zal kunnen beschikken, vooral wanneer de kaders uit burgers bestaan, die men altijd in hunne betrekking heeft gelaten.

De heer VAN WILLES zegt, dat de vier punten, die de heer STIELTJES behandeld heeft, te veel omvattend zijn, om alles in de logische volgorde te kunnen beantwoorden. Zij zijn van te diep ingrijpenden aard, en daarbij zijn zij ook te oppervlakkig behandeld. Het geschiedkundige overzicht aan ADAM SMITH ontleend, moge niet onjuist zijn, maar de lezing van dat werk heeft op spreker den indruk gemaakt van een Amerikaanschen bluff. In naam moge ieder Amerikaan soldaat zijn, maar er behoort meer toe, om dat inderdaad te wezen. Het blijft altijd een moeilijk vraagstuk goede soldaten te vormen in korten tijd, maar spreker meent oprecht en zeer nederig te zijn, als hij zegt, dat geen leger in Europa het Nederlandsche leger navolgt om in zoo korten tijd soldaten te vormen, voor zoover als dat kan. Terwijl men in andere landen jaren noodig heeft om een soldaat op te leiden, die eenigszins bruikbaar is, verkrijgen wij in vijf of zes maanden resultaten die goed genoemd kunnen worden. Maar welk eene inspanning vereischt dat! En dat hangt niet alleen af van de studie der officieren, ofschoon er voor deze veel werk is en zij zich waarschijnlijk nooit ter rust begeven zonder een aantal boeken of tijdschriften geraadpleegd te hebben. Spreker is van zijne jeugd af de stelling toegedaan geweest, dat kennis macht is, en van daar ook onze academiën en ons onderwijs, niet slechts achter den lessenaar, maar ook practisch. De geschiedenis van de sabels, door den heer STIELTJES aangehaald, heeft op spreker den indruk ge-

maakt, alsof men niet hoog opziet tegen de intelligentie die gedeploteerd wordt bij de oefeningen.

Eris niemand bij het leger, die niet wenscht, dat ieder Nederlander soldaat ware. De Oud-soldaat heeft reeds in 1848 gezegd, dat Nederland 800 000 weerbare mannen telde. Konden deze soldaten genoemd worden, die bruikbaar waren tegenover den vijand, dan zou Nederland met zijn geographischen toestand, een gelukkig land mogen genoemd worden. Doch helaas, dat is niet zoo, en het is dus een gelukkig verschijnsel dat in de laatste jaren de lust tot oefening zoozeer onder de bevolking is toegenomen; maar die oefening is nog niet groot. Wij tellen 4286 scherpschutters, verdeeld niet in 50, maar in 66 kompagnien. Die mannen hebben te zamen 150 000 patronen verschoten; dit is reeds iets, maar het is niet veel. Maar wat zijn dat nu voor mannen? Zij zijn allen uit de steden, grootendeels onttrokken aan de schutterij, de grondwettige weerbaarheid. Onze eigenlijke kracht, de landbouwer, bemoeit zich niet met die oefeningen. Het zou dan ook bijna onmogelijk zijn ons land zoodanig in districten te verdeelen, dat ieder man kon geoefend worden. Desniettemin is dat streven een gelukkig verschijnsel, dat spreker zou wenschen uitgebreid te zien.

Nu de financiële quaestie. De heer STRELTJES heeft het reeds gezegd, dat ons leger niet aan weelde lijdt, en spreker gelooft, dat ook niemand, die in den vreemde is geweest, dit aan ons leger zal toedichten. Wij moeten ons altijd behelpen; de grootste moeilijkheid is het behouden van een goed kader onder-officieren, en niettegenstaande alle inspanning, hoort men altijd klachten over de weinige ontwikkeling van dat kader. Hiervoor bestaan verscheidene redenen. De onder-officier is niet meer wat hij vroeger was, toen hij zich tevreden stelde met zijne positie. Hij moet veel leeren, hij ontvangt weinig betaling en weinigen bereiken den officiersrang; dit alles heeft ten gevolge, dat er zooveel mutatiën onder de korporeals er onder-officieren voorkomen. Hoe zal men nu, als dit zoo voortgaat, de kaders, die in oorlogstijd nog al gewicht in de schnal leggen, bekomen? Spreker weet het niet.

Spreker deelt niet de meening van den vorigen spreker, dat wanneer de steden in Drenthe en Overijssel bezet worden, de weerbare mannen in die provinciën verloren zullen zijn. Het tegendeel is waar. Wanneer men daar, zoowel als elders, het volk

op zijne hand heeft, kan men met eene geringe macht veel doen. Hoe meer oefening dus van het volk hoe beter.

Wat de pensioenen betreft, is het hooge cijfer daarvan aan andere omstandigheden toe te schrijven. Het is altijd moeilijk om van een oorlogstoestand tot eene organisatie van vrede over te gaan. De gebeurtenissen van 1830 hebben daarvan het bewijs geleverd. Vele officieren — bij het wapen der infanterie en dat der artillerie waren de meeste officieren Noord-Nederlanders — zijn als onvermijdelijk gevolg daarvan gepensioneerd, waardoor onwillekeurig het budget hoog is opgevoerd. Vele officieren hadden gaarne gewenscht eene betrekking te verkrijgen, die hun bij het karig pensioen een beter inkomen had verschaft.

De heer STIELTJES:

De heer HOOGENBOOM heeft den spijker op den kop geslagen, toen hij zeide: de bezuiniging is niet zoo groot als zij schijnt, want men schaft af belasting in geld, maar stelt er eene belasting in tijd voor in de plaats. Men zal (zou ik er kunnen bijvoegen) de heerdiensten in Indië doen verdwijnen, maar wil ze hier invoeren. Het argument van den heer HOOGENBOOM gaat echter niet geheel op. Men zal tijd vorderen, maar wanneer men begint met de schooljeugd een paar malen in de week te oefenen, dan kan die tijd goed besteed worden genoemd, want het is voor de jeugd zeer nuttig dat zij wat beweging heeft. Het optreden bij de weerbaarheids-korpsen is eene geheel vrijwillige daad. Dit geschiedt alleen door lieden die tijd over hebben, wier getal in de groote steden niet gering is, waar vele jongelieden, vooral uit den gegoeden stand, zonder bepaalde bezigheid zijn. Het is voorzeker zeer verdienstelijk, dat die personen zich willen gereed maken voor den oorlog. Beschouwt men het uit dit oogpunt, dan is het geene belasting te noemen, want zij wordt geheel vrijwillig opgebracht. De militieplicht is thans eene *gedwongen* belasting, maar daarvoor zou dan eene *vrijwillige* belasting in de plaats treden.

De heer HOOGENBOOM schijnt begrepen te hebben, dat het sprekers bedoeling was om de artillerie en genie gelijkelijk over het land te verdeelen. Dit is het geval niet. Men zou de korpsen moeten oefenen in hetgeen zij noodig hebben te weten, maar

niet alle officieren bij die wapens hebben die uitgebreide kennis noodig, die voor sommigen vereischt wordt. Men denke aan de kustverdediging, die veel artillerie noodig heeft. Om een fort of eene batterij aan de kusten te bezetten, kan men in het algemeen volstaan met personen, die in die plaats bekend zijn geraakt met de behandeling van het geschut dat dáár gevonden wordt. Practische lieden zijn daarvoor spoedig bruikbaar te maken.

Algemeene dienstplicht, zegt de heer HOOGENBOOM, zal het leger beter maken. Dit is volkomen juist. En daarom is het zeer verdienstelijk dat zij, die door de loting vrij vallen van militieplicht, vrijwillig zich aan den dienst willen wijden. Op die wijze verkrijgt men algemeenen dienstplicht op vrijwillige en niet op gedwongen wijze.

De snelle oorlogen zijn tegenwoordig het grootste gevaar. Staande legers, waarmede men eene eeuw geleden kon volstaan, zijn nu niet meer voldoende. Het leger moet thans dadelijk op zijne volle sterkte gereed zijn. Nu zal, naar sprekers meening, indeeling van de officieren bij de militie, die over het land verspreid is, de snelste mobilisatie in de hand werken. De militiens van de grensprovinciën, die nu zonder officieren en onderofficieren zijn, zullen beter een rugwaartschen marsch doen, wanneer zij hunne officieren of onder-officieren bij zich hebben.

Dat de militie-officieren te weinig kennis zouden hebben, kan spreker niet toegeven. Immers niets zou beletten van de militie-officieren examen te vorderen en bewijzen van bekwaamheid te eischen, niet alleen van theoretische maar ook van practische kennis. Het programma kan echter veel eenvoudiger zijn dan voor officieren van het vaste kader.

Zulk een artillerie-officier behoeft bijv. niet te weten hoe een kanon wordt gegoten, afgedraaid en wat dies meer zij; maar hij moet weten het kanon te gebruiken, en dat is bij de tegenwoordige ontwikkeling van de jongelieden met een weinig goeden wil in betrekkelijk korten tijd te leeren. Vooral zal dit mogelijk zijn, wanneer het overtollige uit alle reglementen en exercitiën, zal verbannen zijn. In dit opzicht zijn wij op den goeden weg, zijn wij de mceste andere legers ver vooruit. Spreker wijst onder anderen op het Engelsche leger, waarbij nog reglementen in werking zijn, waarin men vele bijzonderheden aantreft die reeds

lang als overtollig in die voor het Nederlandsche leger zijn afgeschaft. Maar nog is verdere vereenvoudiging mogelijk. Wat nu de volkswapening aangaat, deze behoeft zich niet tot allen uit te strekken; spreker acht het wenschelijk dat men zich bepale tot militie en schutterij. In 1832 hebben wij 120,000 man onder de wapenen gebracht; men ga nu, ten gevolge van de toeneming der bevolking, iets verder en neme het getal van 150,000 aan (werkelijke sterkte in de gelederen), maar ook niet meer, met het oog op de tegenwoordige dure vuurwapenen. Het is daarom jammer, dat nog zoo weinigen aan vrijwillige wapenoefeningen deel nemen; eene aanmoediging daartoe, vooral ook voor de bewoners van het platteland, van gouvernementswege ware wenschelijk. Goed geoefende boeren, al is het alleen maar in het schieten, kunnen in tijd van gevaar van groot nut zijn achter dijken en wallen. NAPOLEON heeft zoo te recht gezegd, dat waar vestingen verdedigd moeten worden, mannen noodig zijn, maar voor een leger te velde soldaten vereischt worden. Wat sprekers meening betreft omtrent het verminderen van uitgaven voor militaire pensioenen, antwoordt hij aan den heer VAN WILLES, dat hij alleen over het *totale cijfer* gesproken heeft en erkent dat die pensioenen zelfs hooger behoorden te zijn. Bij de wet van 1851 is reeds eenige verbetering aangebracht voor de kapiteins, maar er is nog meer verbetering noodig. Zijne bedoeling is echter alleen dat bij inkrimping van het *aantal* werkelijke officieren, zelfs met verhooging van het pensioen, op den duur besparing zal verkregen kunnen worden. Spreker zet nader zijne bedoeling uiteen omtrent de inrichting van een kleiner korps officieren. Hij wenscht het werkelijk militair gedeelte, de kern, beter te doen betalen, en daaraan minder, maar toch ook betaalde officieren toe te voegen. Hij gelooft dat de tegenwoordige inrichting voor eene andere plaats zal moeten maken in den geest als spreker aangaf.

De heer DE ROO VAN ALDERWERELT stelt de vraag: Welke is de grondslag waarop de inrichting van ons leger thans rust?

Het bestaat als het ware uit twee deelen: een permanent gedeelte, namelijk de officieren en onder-officieren of het kader en een klein getal vrijwilligers, en een tijdelijk gedeelte: de militiens. Die inrichting kan eene soort van middenterm genoemd

worden tusschen twee uitersten: tusschen de huurlegers van de vorige eeuw, die uitsluitend uit soldaten van beroep bestonden, en hetgeen men wel eens de legers van de toekomst genoemd heeft, de zuivere militie-legers, waarvan Zwitserland een voorbeeld aanbiedt. Bij dien laatsten vorm verdwijnt op gezette tijden, wanneer de oefeningen zijn afgelopen, dat leger geheel; dan is er geen soldaat en geen officier meer onder de wapenen. Bij de eerstbedoelde categorie blijven van de vijf lichtingen, zoo als wij hier te lande hebben, en de acht of tien lichtingen in andere rijken, een of twee lichtingen onder de wapenen; de overige gaan naar huis, maar de kaders, de onder-officieren en officieren, blijven. Het gevolg daarvan is, dat men heeft een permanent getal officieren en onder-officieren, berekend naar een voltallig leger, terwijl de manschappen ontbreken. Er is dus wanverhouding tusschen het cijfer der kaders en dat der troepen, en het gevolg daarvan is wederom, dat niemand op zijne plaats is; de luitenant doet bij gebrek aan troepen den dienst van sergeant, de sergeant dien van korporaal.

In de eerste plaats acht spreker het dus noodig dat, zoo als ook de grondgedachte van den heer STIELTJES is, het permanente kader in overeenstemming worde gebracht met de troepen die onder de wapenen zijn.

Dit moet men, zegt spreker, toch vooral niet voorbijzien, dat er niets nadeeliger is dan dat men de menschen bezig houdt met zaken, die beneden hen zijn. De kapitein, die luitenantdienst doet, wordt veel minder dan de luitenant; de luitenant, die korporaalsdienst doet, daalt beneden den korporaal enz. Omgekeerd verheft men de menschen, maakt ze krachtiger, meer in staat om groote daden te doen, als men hun een grooteren werkkring geeft. Dit acht spreker het groote nadeel van den tegenwoordigen toestand: sterke kaders van officieren en onder-officieren en weinig troepen. Dit moet tot elken prijs veranderen. Nu kan men de troepen vermeerderen; men kan een grooter aantal lichtingen der militie onder de wapens laten komen om die verhouding tusschen de kaders en de manschappen te verbeteren; maar dit gaat moeilijk, en uit een financieel oogpunt, en omdat men de militiens niet allen permanent in dienst kan houden. Daarom moet men de kaders verminderen in plaats van ze voltallig te houden. Dat kan

alleen geschieden door de kaders gedeeltelijk te doen bestaan uit militie-kaders. Men denke daarbij echter niet aan de militie-korporaals, welke bij het leger bestaan. Deze hebben, spreker erkent het, geringe waarde. Maar alles hangt af van de uitvoering. Wil men uit de militie onder-officiëren en officieren trekken, dan is het vooreerst noodig haar gehalte te verbeteren, hetzij door *afschaffing* van de plaatsvervanging met een ruim stelsel van vrijstellingen, en groote faciliteiten ten aanzien van het tijdstip waarop en het korps waarbij men zijn dienst wil verrichten, hetzij door het *beperken* der plaatsvervanging, hetgeen spreker tot hertoe het meest uitvoerbaar voorkomt.

Wanneer nu door het beperken der plaatsvervanging de militie in gehalte verbeterd is, dan wil spreker de jongelieden der militie, die nu niet alleen uit de minste, maar ook uit de meer goede klassen zijn gekomen, die dus hunne opleiding aan de burgerscholen hebben ontvangen en wellicht reeds deel hebben genomen aan vrijwillige wapenoefeningen, onderwerpen aan een zuiver militair examen, ongeveer gelijk staande met dat, hetwelk de onder-officiëren na twaalfjarigen dienst moeten afleggen om officier te worden, het zoogenaamde lichter examen. Spreker wil dan die jongelieden, na voldoende afgelegd examen, den dienst van *subalterne* officieren laten doen, waartoe zij voorzeker volkomen geschikt zullen zijn. Indien men toch veel meer bekwaamheden dan zij zullen bezitten van onze subalterne officieren vordert, dan is dat, omdat deze ook geroepen worden om eenmaal tot de hoogere rangen op te klimmen.

Of het voorgedragen stelsel nu bezuiniging zal geven, en hoeveel deze zal bedragen, wil spreker voor het oogenblik daarlaten. Hij is een vriend van bezuiniging op oorlogsuitgaven, maar men moet niet bezuinigen om te bezuinigen. Eerst moet men vragen, wat de goede inrichting van het krijgswezen vordert, en dan zijne maatregelen zóó nemen, dat de zuinigste weg gekozen worde. Spreker is het dus in de hoofdzak, voor zooveel het invoeren van eene andere categorie van officieren betreft, met den heer STIELTJES volkomen eens, maar minder met hetgeen hij over de oefeningen heeft gezegd. Hij gelooft *niet* dat door vrijwillige oefening in het gebruik van de wapenen in te voeren op de scholen en die later bij vrijwillige korpsen voort te zetten, de

oefeningstijd aanmerkelijk zal worden bekort. Die oefeningen blijven toch individueele oefeningen; maar al heeft men 800 menschen, volmaakt bedreven in het schieten en exerceeren, dan maakt dat nog geen bataljon. Om een bruikbaren troep voor den vijand te hebben, moeten de manschappen gedurende betrekkelijk langen tijd bijeen zijn. De troep moet vertrouwen hebben in zijne chefs, en de officieren moeten omgekeerd hunne menschen kennen. Er moet zijn verband en orde. Al kunnen daarom dergelijke partiëele oefeningen een paar maanden winst geven, langdurige oefening van den troep onder zijne officieren en in garnizoenen, ook met het oog op den vestingdienst, blijft spreker onmisbaar achten. Daarbij acht spreker het zeer noodig dat de militie, zoo mogelijk, telken jare in haar geheel gedurende eenige weken onder de wapens kome. De uitgaven, daarvoor vereischt, zullen vrij wel gelijk staan met de besparing, door verkorting van den oefeningstijd, als een gevolg der vrijwillige oefeningen te verkrijgen. Spreker is uit dien hoofde van oordeel, dat uit een financieel oogpunt het door den heer STIELTJES aangeprezen systeem van oefening weinig voordeel zou opleveren.

De heer VAN DER BURG meent nog de aandacht der vergadering te moeten vestigen op een grooten factor die niet in rekening gebracht, en door den heer DE ROO slechts even aangeroerd is, namelijk, het vertrouwen van den troep in de officieren. Spreker gelooft, dat het voorstel van den heer STIELTJES, om het aantal officieren te verminderen en in tijd van oorlog aan te vullen met officieren uit de militie en de scherpschutters, gevaarlijk is voor de algemeene kracht van het leger. Er is een geheel militair leven toe noodig, om het vertrouwen van den soldaat volkomen te kunnen winnen. Het is gemakkelijk te zeggen, dat in tijd van oorlog personen, tot de militie of scherpschutters behorende, officier zullen zijn; maar zijn zij daarom als officier werkelijk bruikbaar? Zij, die het militair leven van nabij kennen en officieren bij de troepen hebben zien aankomen, zullen toestemmen dat er een langdurig tijdsverloop noodig is, alvorens een chef kan zeggen dat de troep zich aan die officieren geheel zal toevertrouwen. In een klein leger als het onze, dat een groot aantal positiën te bezetten heeft, zoodat het zelfs meermalen zal voorkomen dat militairen van inférieure rangen als kommandanten in die stellingen

moeten optreden, acht spreker het gevaarlijk officieren aan het hoofd te stellen, die niet hun geheele leven aan den troep verbonden zijn geweest. Aan den anderen kant kan hij niet genoeg hulde brengen aan de inspanning, die men zich getroost om de scherpschutters zoo goed mogelijk te oefenen; doch, hoe wenschelijk het ook zij dat dergelijke korpsen in tijd van vrede hun eigen kader hebben, gelooft hij toch, dat een vast korps officieren, berekend naar de positiën die in tijd van oorlog bezet moeten worden, de kracht zal zijn van het leger. Hij vermeent met het oog daarop, dat de officieren der scherpschutters aan het land een grooten dienst zouden bewijzen, door in oorlogstijd niet aanstonds als officieren te willen optreden, maar zich met hun geheele korps ter dispositie van het staande leger te stellen. Zij, die daar het meest bruikbaar blijken te zijn, kunnen dan de plaats van officier innemen, zoodra vacaturen ontstaan. Voor zoover sprekers geringe ondervinding gaat, hangen de militiens en de soldaten in het algemeen aan de oogen en lippen van den officier, zoodra men slechts in toestanden komt die eenigszins van den gewonen gang van zaken afwijken, en is nu de discipline goed gehandhaafd, dan heeft de officier den troep ook totaal in zijne macht. Is intusschen de discipline bij de vrijwillige korpsen van dien aard, dat zij, die niet bepaald officieren van beroep zijn, den troep ook geheel in hunne macht hebben? Komen daarentegen de vrijwillige korpsen onder officieren, waarvan men overtuigd is dat zij hunne geheele studie hebben gewijd aan hetgeen in oorlogstijd van hen zal worden gevergd, dan kan naar zijne meening het leger veel meer kracht uitoefenen.

Spreker is het eens met den heer STIELTJES dat het korps der artilleristen, bij de groote uitbreiding van het vak, gesplitst kan worden, en dat men de officieren, die aan de onderscheidene werkplaatsen zich bevinden, niet aanstonds kan wegnemen; doch hij is tegen het denkbeeld van den heer STIELTJES, om het getal der officieren in 't algemeen te verminderen. Lant dat getal berekend zijn naar de positiën die bezet moeten worden, en den toestand waarin het land zal verkeeren. Men trachte dus militie-officieren aan te kweeken, maar staande onder de officieren van het leger, die bekend zijn met de toestanden, waarin zij in oorlogstijd kunnen geraken.

De heer JEEKEL verklaart niet te weten of hij met de zaak, die hij bespreken wilde, wel in de orde zou zijn, daar hij die eigenlijk onder geen der punten van het programma van dezen avond vermeld vindt. Hij zou de vraag willen behandelen, of de tegenwoordige inrichting van de weerbaarheid al of niet aan de eischen voldoet, en verzoekt dus te mogen weten of hij dit punt behandelen kan.

De VOORZITTER geeft ten antwoord, dat alles, wat de weerbaarheid betreft, aan de orde is, onverschillig of het al dan niet onder de punten van het programma is vermeld.

De heer JEEKEL herinnert dat het nagenoeg een jaar geleden is, dat er in ons land een kleine storm opstak naar aanleiding der discussie over het budget van oorlog, waarbij de organisatie van de vrijwilliger-korpsen besproken werd. Thans hoort men er niet meer van en is die beweging uitgestorven, maar toch wenscht spreker dat punt weder ter sprake te brengen. Vooraf echter wil hij, naar aanleiding van het door den heer STIELTJES gezegde, een paar opmerkingen maken. Over de inrichting van het Nederlandsche leger zal hij niet handelen, want terwijl de officieren van dat leger het daarover nog niet met elkander eens zijn, zal hij, als zee-officier, er geen oordeel over uitspreken. Het heeft hem echter verwonderd, dat de heer STIELTJES, om aan te toonen dat men van elk wapen een klein aantal wetenschappelijke personen moest hebben, als voorbeeld het Engelsche volk genoemd heeft. Als spreker één onpractisch volk had willen aanhalen, dan zou hij juist het Engelsche genoemd hebben. Millioenen werpen zij aan oefeningen weg, omdat zij — die wetenschappelijke officieren — de eischen van den soldaat niet kennen. Een ander punt, door den heer STIELTJES aangevoerd, is, dat er dit jaar slechts 70 militiens waren, die in de termen van het Koninklijk besluit der maand Februari jl. vielen, om vermindering van dienstdtijd te bekomen. Toen spreker dat in de Memorie van Beantwoording van den Minister van Oorlog las, vond hij het een groot aantal, want toen de loting plaats had, waren er slechts twee maanden verlopen, zoodat zoovelen zich in dien tijd geoefend hadden. In verhouding tot het kleine aantal weerbare mannen, dat men

in Nederland telt, vond spreker het een hoog cijfer, al hoopt hij ook, dat het nog belangrijk zal toenemen.

Met betrekking tot het eigenlijke punt, waarover spreker het woord wenschte te voeren, zegt hij, dat men verleden jaar aanmerkte, niet alleen dat de inrichting der weerbaarheids-korpsen niet deugde, maar zelfs dat zij *de ambitie bij het volk uitgedoofd hadden*. Spreker moet dat betwisten. „Weg met de militaire uniformen!” zeide men toen; „weg met alles wat naar den soldaat zweemt! *schieten* moeten wij.” Schieten die menschen nu niet? Is het zoo kwaad, dat zij, naar de schietbaan marcheerende, tevens den militairen pas aannemen en eenige exercitiën er bij doen? Wat de uniform betreft, spreker heeft zelf een vrijwilliger-korps opgericht, en een der artikelen van zijne statuten was, dat er geen uniform zou gedragen worden; doch toen kwamen verscheidenen hem verklaren, dat zij niet in hun leelijk pak naast heeren met een mooijen jas konden staan, en verzochten hem dus hun eene uniform te geven. Spreker zeide: „indien gij het wenscht, neemt eene uniform.” Zij deden het, en toen had men dadelijk 264 man op eene bevolking van 17000 zielen. Die belangstelling was niet het gevolg van het pakje, maar omdat men niet gaarne zag dat de een in een mooijen jas stond naast een ander in een wambuis. Het doet spreker leed dat zij, die vroeger zich in afkeurenden zin hebben uitgelaten, niet de gronden hebben opgegeven waarom de ambitie voor de volksweerbaarheid is uitgedoofd. Er is geen weerbaarheids-korps dat zich verbeeldt zelfstandig te zullen optreden. In eene nota van den Minister van Oorlog aan den Weerbaarheidsbond van 29 Februari 1868 wordt ook gezegd, dat die korpsen geschikt zijn voor lokale verdediging, maar geenszins om bij het leger als zelfstandige korpsen op te treden. Spreker wenscht nu dat de vraag een onderwerp van discussie zal uitmaken: „of de tegenwoordige inrichting der vrijwilliger-korpsen de ambitie van het Nederlandsche volk voor de weerbaarheid uitgedoofd heeft?”

De heer KANN moet eene soort van oratio pro domo houden. Door de sprekers, die den heer STIELTJES zijn opgevolgd, is gezegd, dat het onmogelijk is van de militie-officieren iets goeds te maken. Spreker heeft vier jaren tot een korps officieren be-

hoord, dat moete heeft trachten te doen om in oorlogstijd eenigermate bruikbaar te zijn, zonder zich daarom gelijk te willen stellen met de officieren van het leger; en zoo als dat korps officieren zijn er meer in ons land, zoowel bij schutterij als weerbaarheid. In een naburig land, dat misschien de aanleiding is geweest tot de weerbaarheidskoofts in ons vaderland, heeft een groot aantal officieren, die echter geen officieren van beroep waren, goede diensten bewezen. Pruissische officieren hebben verklaard, dat toen men in den oorlog gebrek had aan officieren, vele van die militie-officieren als luitenant en enkele als kapitein goede diensten hebben bewezen.

Hier te lande bestaat echter een groot gebrek; men mist namelijk eene goede leiding. Spreker is overtuigd dat, wanneer in de plaats zijner inwoning en ook in andere plaatsen der provincie Noordbrabant de oefeningen goed geleid worden, dit goede resultaten zal geven. Wanneer men bij de schutterij en weerbaarheids-korpsen officieren van het leger detacheerde, dan zouden velen geschikt worden om bijv. een peloton en divisie te kommandeeren. Meer wordt dan ook niet vereischt; hoofdofficieren komen toch niet uit de schutterijen voort bij eene goede organisatie, en spreker gelooft dat wij even goed als de Pruisen in staat zijn, in de inférieure rangen van officier burgers op te nemen. Menig officier van de schutterij of van de weerbaarheid zou ongetwijfeld gaarne eens of tweemaal per week ouderricht ontvangen van een officier van het leger. Deed men dit overal, dan zouden velen tot subaltern-officier opgeleid worden. In 1868 verscheen een besluit tot oprichting van kompagnien artillerie-schutterij. Ter stede waar spreker gevestigd is, werden eenige geschikte personen van het leger belast met de opleiding van de vrijwilligers. Dit heeft tot uitkomst gehad, dat den ganschen winter twintig manschappen, tot den arbeidersstand behorende, tweemaal in de week theorie hebben gehouden. De lust tot deze oefeningen werd alleen opgewekt omdat zij, die met die oefeningen belast waren, dit op uitstekende wijze deden. Ten opzichte van den minderen stand bestaat echter in het algemeen eene groote moeilijkheid; men heeft namelijk groote moeite om die personen tot oefening te krijgen. Op den Zondag bestaat voor die oefening weinig lust, en in de week gaat het niet zonder vergoeding te

geven, daar de menschen uit hunne bezigheden worden gerukt. Het ware daarom wenschelijk, dat er geld gegeven kon worden voor de oefeningen der manschappen. Nu hebben die oefeningen hier en daar al zeer weinig te beteekenen; in sommige gemeenten geheurt niet veel meer dan de flankmarsch en parade-manoeuvres, om zich voor te bereiden voor parades, die nooit gehouden worden.

Spreker wenscht nog een enkel woord over de uniformen te zeggen. De heer JEEKEL sprak van de aanvallen, die de weerbaarheids-korpsen daaromtrent hebben ondervonden; spreker heeft ook zulk een korps opgericht in eene gemeente, waar ook schutterij bestond, en waar men in vele opzichten misschien met meer moeilijkheden te kampen had, dan in menige andere plaats van ons land. Het resultaat van de eerste oproeping, tijdens de Luxemburgsche verwikkelingen, was dat een aantal menschen teekenden, maar toen het er op aankwam, waren er geen 150 die werkelijk toetraden; bij de installatie waren slechts 80 man, en spoedig waren er verschillende personen, die meenden in hunne mindere kleeding niet naast meer gegoeden te kunnen staan. Om dat bezwaar uit den weg te ruimen, heeft men eene eenvoudige uniform aangenomen. Nu zit het groote kwaad niet in de uniform zelve, maar in de kosten, en in de uniform tot hoofdzaak te maken; hierin zit het groote kwaad en hierop zijn de woorden, waarop de heer JEEKEL heeft gewezen, die ten vorigen jare in de Kamer zijn geuit, van volle toepassing. Op sommige plaatsen zijn die kosten te hoog opgedreven.

Spreker herinnert er aan, dat men bij gelegenheid van den schietwedstrijd in de residentie zelfs eene soort van hussaren te voet heeft gezien. Maar bij het inachtnemen van verschil in standen, gelijk hier te lande in hooge mate geschiedt, is juist eene eenvoudige uniform niet ondoelmatig, ten einde de deelueming aan de weerbaarheids-korpsen te bevorderen. Dat evenwel de uniform iets tot de geoefendheid afdoet, — zij doet een eenigszins militairen geest ontstaan, — is buiten twijfel. Behalve de Gorcumsche weerbaarheid, die geen uniform heeft en goed schoot op het concours, is door geen ander korps zonder uniform toen iets gepresteerd. Wat men in ieder geval moet vermijden, is dergelijke charlatanerie, als tot sprekers leedwezen soms in dit opzicht wordt waargenomen. Die charlatanerie zal er ook wel uitgaan, wauncer

het Gouvernement zich op eene goede wijze met de weerbaarheidskorpsen bezig houdt. Er behoort gelegenheid gegeven te worden om te schieten, hetgeen bij het laatste concours te Utrecht niet het geval was, daar de helft der opgekomenen niet aan den wedstrijd kon deelnemen, uit hoofde er geen schijven genoeg waren; dit moet niet meer gebeuren. Wanneer de regeering zich ernstig met de zaak bemoeit, zooals in Engeland, Zwitserland en België, zal de weerbaarheidszaak goede vruchten dragen, anders zal de geheele zaak spoedig zijn eigen dood sterven.

De heer MAC LEON acht zich verplicht een enkel woord in het midden te brengen ten voordeele van het behoud van het kader op de tegenwoordige sterkte. Eene vermindering daarvan zou hij zeer betreuren, daar die naar zijne overtuiging niet kan geschieden zonder groote schade aan het leger toe te brengen. De sterkte van het kader is natuurlijk gegrond op het compleet aantal soldaten. Nu moge in vredetijd die sterkte niet in evenredigheid staan tot het aantal manschappen dat dan onder de wapenen is, en eene kleine vermindering dan mogelijk zijn, maar dat is volgens spreker de quaestie niet. In tijd van vrede is het leger niet sterk en kan dat ook niet zijn, omdat het grootste deel daarvan naar huis is, daar het uit militiens bestaat; maar wat gebeurt er nu wanneer deze in Mei onder de wapens komen? Dan staat men immers tegenover een tal van honderden ongeoefende mannen, en hoe zou men die goed oefenen, wanneer er niet een noyau van geschikte personen aanwezig was, in sterkte geëvenredigd aan het getal opgekomen manschappen?

In den zeer korten tijd van vijf maanden worden die menschen soldaat gemaakt, dat grootendeels te danken is aan den arbeid en de inspanning van dat kader onder-officieren en korporaals, wier diensten niet genoeg op prijs kunnen worden gesteld. Dat kader behoort niet kleiner gemaakt te worden; daarbij zelf zijn nog zoo vele oefeningen noodig om het op eene goede hoogte te houden. Er is wel eens gezegd, voor een leger zijn drie zaken noodig, namelijk, geld, geld en nog eens geld; spreker stemt dit toe, maar zou meenen er bij te moeten voegen: kader, kader en nog eens kader. Volgens zijne meening moet er juist bij een militie-leger als het onze veel kader zijn dat onder de wapens blijft, ten

einde in geval de vijf lichtingen in tijd van gevaar op moeten komen, deze een compleet en geoefend kader vinden, waar tusschen zij kunnen plaats nemen. Het nadeel van militie-kader, waarvan men ook gesproken heeft, is, dat die sergeants- en korporaals-militiens na afloop der oefeningen met hunne militiens huiswaarts keeren. Als zij weggaan, weten ze niet veel, maar wanneer zij terugkomen nog minder; want in dien tusschentijd zijn er nieuwe reglementen en voorschriften gekomen en die hebben ze natuurlijk niet leeren kennen. Men heeft nu al veel moeite om het jonge kader op de hoogte van den tijd te houden. Het zou dan ook een groot kwaad veroorzaken, als men het kader verminderde. Het zou voorzeker goed wezen om, ook in tijd van vrede, het getal troepen te vermeerderen, maar dewijl dit veel geld zou kosten, zal het wel tot de vrome wenschen blijven behooren. Het kader intusschen kan men behouden. Het bestaat wel uit jonge menschen, maar dank den ijver der officieren in het algemeen, der adjudanten in het bijzonder, blijft het op eene goede hoogte. Wilde men het kader verminderen, omdat het in vreedestijd niet in verhouding staat tot de sterkte der troepen, men zou dezelfde fout begaan als wanneer men rechtbanken en gerechtshoven afschafte, omdat er in een jaar niet veel diefstallen en moorden werden begaan. Evenmin als dit zou opgaan, en de rechtbanken en hoven moeten blijven bestaan ten einde de misdaden te kunnen straffen, evenmin kan men nu het kader verminderen, omdat het bij dreigend oorlogsgevaar altijd moet behouden worden. Neen, zegt spreker, bij een militie-leger is veel kader noodig. Het zou onverantwoordelijk zijn dit te verminderen; het zou achteruitgang wezen. En voor het behoud der onafhankelijkheid van ons vaderland, en voor de goede eischen van het leger, zou hij elke vermindering van het kader ten hoogste betreuren!

De heer STIELTJES beaamt volkomen hetgeen de heer DE ROO VAN ALDERWERELT heeft gezegd omtrent bezuiniging van militaire uitgaven. Wat de verdediging van het land vordert, moet men op de zuinigste wijze uitgeven, maar men moet niet bezuinigen om te bezuinigen en *à tout prix*.

Vijf en twintig jaren geleden, en ook nog na de grondwetsherziening van 1848, ging men van het denkbeeld uit, dat men

even als een huisvader, de tering naar de nering moest zetten. Nederland kon toen, meende men, 8 millioen voor het leger besteden. Op welken grondslag die berekening berustte, wist niemand te zeggen. Deze meening werd voorgestaan door mannen als DE BOSCH KEMPER, de Graaf VAN RECHTEREN en andere Staatslieden; de financiën, zeide men, konden geen grootere uitgaven toelaten. Na dien tijd zijn evenwel kolossale publieke werken uitgevoerd; de begrooting van oorlog is tot $10\frac{1}{2}$, 12 en 14 millioen opgevoerd. De uitkomst heeft dus bewezen, dat die vroegere voorstelling niet juist was. Toen de generaal VAN SPENGLER zeide dat de uitgaven van oorlog $10\frac{1}{2}$ millioen moesten bedragen, hadden wij geen stelsel van verdediging, minder troepen dan nu, en vestingen die nu vervallen zijn: Maastricht, Venlo, Breda, Bergen-op-Zoom, zelfs Koevorden. Toen zou men niet eens ééne divisie te velde hebben kunnen brengen, wanneer men die vestingen van het noodige garnizoen had willen voorzien. Men had geen stelsel van verdediging, en men kan dus vragen of die $10\frac{1}{2}$ millioen goed besteed zijn geweest. Men moet ook niet vergeten dat in 1851 de pensioenwet is aangenomen, die eene meerdere uitgave van eenige tonnen 's jaars vordert; dat in 1859, onder den Minister DE CASEMBROOT, de voeding van den soldaat verbeterd is. Die $10\frac{1}{2}$ millioen zou dus met deze uitgaven moeten vermeerderd worden, even als daarbij zouden behooren gebracht te worden de verhooging van tractementen die onvermijdelijk noodzakelijk waren geworden, de kosten der kazerneering, enz. Spreker trekt daaruit het gevolg, dat al die vaste cijfers, welke men zoo noemt, niets beteekenen; dat men in de allereerste plaats moet vragen hoe het land kan verdedigd worden, en dan zuinigheid daarbij betrachten. Spreker sluit zich dus bij den heer DE ROO VAN ALDERWERELT aan. Het is geen zuinigheid 11 millioen uit te geven voor een onvoldoend leger, wanneer het noodig is 13 millioen te besteden aan de verdediging van het land. Nu is het gebleken dat tusschen den heer DE ROO VAN ALDERWERELT en spreker een verschil van meening bestaat omtrent de bezuiniging, die zou kunnen verkregen worden door vrijwillige oefening. Spreker doet opmerken dat die 5000 scherpshutters niet altijd dezelfde zullen zijn, maar zullen afwisselen, even als bij de militie, en zoo doende zal het getal geoefende vrijwillige scherpshutters steeds

toenemen. De heer DE ROO VAN ALDERWERELT meent dat lokale oefeningen in het klein mogelijk zijn, maar niet in het groot. Spreker beaamt dit voor het platteland, maar niet voor de steden, want daar kan men korpsen hebben van eenige honderd man, hier en daar zelfs geheele bataljons. Het is volkomen juist wat de heer DE ROO VAN ALDERWERELT gezegd heeft, dat 800 man die geëxerceerd zijn, nog geen bataljon vormen; het komt er op aan, dat er samenhang in den troep is en dat hij zijne officieren kent. Dit juist pleit *tegen* de tegenwoordige organisatie van het leger. Wij hebben nu een leger met een kader, dat, dewijl de diensttijd kort is, aan groote afwisseling onderworpen wordt; wanneer de man 6 of 12 jaren gediend heeft, gaat hij met paspoort; de militiens dienen een jaar of minder; na vijf jaren is het geheele soldatenpersoneel verdwenen. Bij de tegenwoordige inrichting zijn de vijf lichtingen nooit bij elkander. Men kan niet zeggen dat wij goed geoefende en geharde bataljons hebben, om de eenvoudige reden dat geen officier ooit een bataljon in zijn *geheel* gezien heeft: het zijn kaders met ééne lichting, misschien met een stuk van eene tweede lichting. De soldaten der verschillende lichtingen hebben elkander nooit gezien; die Groninger en die Limburger, die in dezelfde kompagnie dienen, kennen elkander niet. De groote grief bestaat dus *juist tegenwoordig* in het gebrek aan samenhang. Die samenhang zou men in het geheele leger verkrijgen, bij het meer lokaal maken, bij het samen dienen van personen *uit dezelfde streken*. Dan zou men meer aaneensluiting verkrijgen en meer camaraderie, welke het gevolg is van langer gemeenschappelijk samenzijn, die nu in het leger niet bestaat en er niet kap zijn, omdat men *in het bestaande stelsel* te zuinig is. De heer VAN DER BURG heeft de opmerking gemaakt dat men een burger wel tot officier kan benoemen, maar dat hij *dán* nog geen goed officier is in tijd van oorlog. Hetzelfde, zegt spreker, geldt voor *alle* officieren in tijd van vrede, ook al heeten zij van het staande leger te zijn. Datgeen waar het eigenlijk op aankomt, de koelbloedigheid in gevaar, de snelheid van handelen, krijgt men in tijd van vrede niet. Spreker beroept zich op de ondervinding van 1830 en van alle vrede-legers, om te bewijzen dat een gedeelte volkomen onbruikbaar blijkt te zijn bij het uitbreken van een oorlog, en dat degene, die men als feniksen beschouwde en

die men dacht dat de grootste veldheeren zouden zijn, jammerlijk tegenvielen. Hij herinnert, dat een kolonel, wiens regiment bij de laatste inspectie vóór den Belgischen opstand zoo mooi in orde was (*administratief* natuurlijk) dat hij daarvoor ridder van den Nederlandschen Leeuw werd, voor Brussel niet aan het hoofd van zijn regiment bleef en later door zijne eigene troepen werd uitgejouwd te Roozendaal. Hij werd dan ook spoedig uit het actieve leger verwijderd. Daarentegen lag bij het Indisch leger het ontslag geteekend van een officier, die wat wild van gedrag was; maar vóór dat het verzonden kon worden, brak de Javaansche oorlog uit, en die officier werd onder die omstandigheden nog gehouden en later een sieraad van het leger. Meermalen is het gebleken, dat militairen, die in tijd van vrede niets schenen te beteekenen, in den oorlog zich onderscheidden. Bij de mineurs was een man, in wien niemand een held had gezien, en die zich toch op de citadel van Antwerpen een held betoonde en ridder der Militaire Willemsorde van de derde klasse werd. Spreker herinnert verder nog, niet aan het Amerikaansche leger, maar aan het Fransche leger van 1792 tot 1794. Vóór den oorlog was het 130 000 man sterk; daarvan gingen al de adellijke officieren en de Zwitsersche korpsen weg, en eenige andere korpsen deserterden, zoo als het regiment Royal-Allemand. Ongeveer 100 000 man oude soldaten bleven over, die geamalgameerd werden met de honderdduizenden vrijwilligers, en mannen later door de conscriptie verkregen. Dat waren de soldaten, die de legers der Coalitie verdreven. Spreker wil toegeven dat de Fransen op dat oogenblik, in 1792 en 1793, de meerderheid in getal hadden; maar nu twee jaren verder; dan vindt men reeds al de later beroemde mannen: MOREAU, die advokaat was in Bretagne; den gewezen apothekersjongen MOUTON, later Graaf van Lobau; HOCHÉ, een oud-sergeant van de Garde Française, die, als de revolutie er niet tusschen gekomen was, waarschijnlijk altijd sergeant zou zijn gebleven, maar nu weinige jaren later kommandant van het leger in de Vendée, later in dat van de Sambre-et-Meuse was. Het geheim ligt dus in het vertrouwen der soldaten, en daarom ook dringt spreker zoo sterk op de vereeniging van het Nederlandsche en het Indische leger aan, want dan zullen de soldaten vertrouwen hebben in hunne officieren die tegenover den vijand gestaan en

daarmede misschien de ridderorde verdiend hebben. Wat de discipline betreft, waarvan de heer VAN DEN BURG gesproken heeft, moet spreker de groote gemakkelijkheden roemen, waarmede men de discipline onder onze militieën houden kan. In de vijftien jaren, die hij in het leger heeft doorgebracht, heeft hij dit altijd ondervonden; maar men moet de menschen vooral niet uit de hoogte behandelen of nutteloos plagen.

De heer JEEKEEL heeft gemend, dat spreker van het Engelsche volk gewaagd zou hebben; doch hij heeft van de Engelsche officieren van de linie (niet die der vrijwilligers) gesproken en daaronder zal men er vinden die volstrekt niets weten van de gebruikelijke werktuigen, hoe een kanon gegoten wordt, enz. Zij kunnen de stukken bedienen, maar weten er verder weinig van.

De heer JEEKEEL weet voorzeker dat daar de officiersrang wordt gekocht, terwijl zij, die hem koopen, niet altijd de meest geschikten zijn. Wanneer men den arbeid van de genie-officieren in den Spaanschen oorlog volgt, dan leverde die, op enkele uitzonderingen na, niet veel goeds op. Het zijn niet de vrijwilliger-officieren, maar de Engelsche officieren van de linie, waarop spreker het oog had.

De heer JEEKEEL vroeg: zijn de vrijwilliger-korpsen goed ingericht? Iedere inrichting is goed, wanneer de oefeningen goed zijn. De uniform is eene zaak van ondergeschikt belang. Eene uniform zal echter, om de geldelijke uitgaven die daaraan verbonden zijn, velen verhinderen deel te nemen. Kan men daaraan te gemoet komen, zooals in eene gemeente gebeurt, waar meerbemiddelden gelden voor de kleeding der manschappen hebben bijeengebracht, dan verdient dit aanbeveling, ofschoon het te vreezen is dat, wanneer men wat dikwijls voor dit doel bij die meergegoeden aanklopt, de lust en belangstelling verloren zullen gaan. Eene uniform acht spreker niet noodig. Eene uniforme kleeding dagteekent eerst (als algemeene maatregel) uit den tijd van LOEWIJK XIV. In het verhaal van THIERS omtrent de campagne van 1814 vindt men opgeteekend, dat NAPOLEON een paar divisieën garde-nationale had gehad, gekleed eenvoudig in een boerenbuis, maar die vochten als leeuwen, zoodat hij wenschte dat hij er meer van had. Hij stak in een brief aan AUGEREAU den draak met diens beweren, dat hij niet te velde kon rukken, omdat

zijne soldaten nog niet gekleed waren. Kan eene uniform den lust voor de weerbaarheid vermeederen, dan is spreker er niet tegen, maar hij vreest dat de geldelijke uitgaven voor velen te zwaar zullen zijn, en omdat spreker wenscht dat geheel het volk zich zal wapenen, wenscht hij ook dat niemand om redenen van geldelijken aard daarvan zal teruggehouden worden.

De heer MAC LEOD wenscht handhaving van de tegenwoordige sterkte van het kader. Ook naar sprekers oordeel is het kader niet voldoende voor oorlogstoestand. Wanneer de instructeurs voor de schutterij er af zijn, is het overblijvende gedeelte te klein, en *juist daarom* verlangt spreker uitbreiding van kader uit de militie zelve.

De heer MAC LEOD zeide: de manschappen gaan naar huis en nu komen er dagelijks reglements-veranderingen. Hij heeft daarmede den vinger op de wonde gelegd. Wanneer men een leger heeft dat voor vier vijfde gedeelte te huis is, dan moet men niet doen, wat zonder gevaar is voor een leger dat altijd onder de wapenen is. Als men een nieuw reglement invoert, terwijl het grootste gedeelte der soldaten met verlof is, zal men die manschappen, op nieuw opgeroepen, weer moeten beginnen te onderrichten; men heeft er, *vrijwillig en zonder noodzaak*, weêr rekruten van gemaakt. Tenzij de invoering van een nieuw geweer of iets dergelijks het noodzakelijk maakt, moet men de reglementen *nimmer* veranderen, moet men ze 20 of 30 jaren of langer laten bestaan, zoodat wanneer men de manschappen, die vroeger reeds gediend hebben, oproept bij militie, schutterij of landstorm, zij dadelijk kunnen toepassen wat zij vroeger geleerd hebben.

Wegens het vergevorderde uur ziet de heer HOOGENBOOM, die het woord gevraagd had, daarvan af, en sluit de Voorzitter de vergadering, nadat tien kandidaten tot lid zijn aangenomen.

De Secretaris,
J. H. WITSENBORG.
